

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het spook van Weimar: een democratie in crisis

Blommestijn, R.

Citation

Blommestijn, R. (2022, April 12). *Het spook van Weimar: een democratie in crisis*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3303445>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3303445>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het spook van Weimar. Een democratie in crisis.

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van

de graad van doctor aan de Universiteit Leiden,

op gezag van rector magnificus prof.dr.ir. H. Bijl,

volgens besluit van het college voor promoties

te verdedigen op dinsdag 12 april 2022

klokke 15:00 uur

door

Raisa Blommestijn

geboren te Voorburg, Nederland

in 1994

Promotor:
Co-promotor:

Prof. mr. dr. A. Ellian
Mr. dr. A.J. Kwak

Promotiecommissie:

Prof. mr. dr. R.C. Hartendorp
Prof. dr. A.J.J. Nijhuis (Universiteit van Amsterdam)
Prof. mr. dr. E. Mak (Universiteit Utrecht)
Mr. dr. H.M.T.D. Ten Napel
Mr.dr. G. Molier

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1. Inleidende beschouwing: het tragische lot van Weimar	5
1.1. Inleiding	5
1.2. Centrale thematiek en opbouw	8
1.3. Methodologie	11
1.4. Hermeneutiek en het begrip van teksten	15
1.5. Afbakening: verhouding tot weerbare democratie	19
1.6. Afbakening: verhouding tot andere thema's	25
Hoofdstuk 2. De Weimarrepubliek: geteisterd door een noodlottige erfenis?	29
2.1. Inleiding	29
2.2. In aanloop naar de Weimarrepubliek: het Tweede Keizerrijk en de Eerste Wereldoorlog	30
2.2.1. Duitsland en de Eerste Wereldoorlog	34
2.3. Het Tweede Keizerrijk komt ten val: de Duitse revolutie van 1918/1919	37
2.3.1. Dreiging in de Weimarrepubliek in haar begindagen	43
2.4. Een zware belasting: de dolkstootlegende en de Vrede van Versailles	45
2.5. Weimars eerste crisisjaren: 1919-1923	54
2.5.1. Politieke onrust gedurende 1919-1923	54
2.5.2. Economische problemen gedurende 1919-1923	60
2.6. Stilte voor de storm. Weimars 'gouden jaren': 1924-1929	64
2.7. Weimars tweede crisisjaren: 1929-1933	67
2.7.1. Economische crisis: de <i>Beurskrach</i> van 1929	67
2.7.2. Politieke crises gedurende 1929-1933	70
2.8. In aanloop naar het Derde Rijk	81
2.9. Conclusie	85
Hoofdstuk 3. Het wetspositivisme en het begin van de methodenstrijd	89
3.1. Inleiding	89
3.2. Het Duitse wetspositivisme	92
3.2.1. Het Anglo-Amerikaanse en Duitse rechtspositivisme	92
3.2.2. Gerber en Laband: apolitieke ontwikkeling in een politieke context	98
3.3. Een eerste kanttekening bij het wetspositivisme: Georg Jellinek en Max Weber	104

3.4.	Een breuk met het wetspositivisme: het radicale rechtspositivisme van Hans Kelsen	109
3.5.	Carl Schmitts antipositivistische kritiek: het probleem van het liberalisme, een eerste aanzet	113
3.6.	Conclusie	117
Hoofdstuk 4. De Weimarconstitutie: het experiment van een nieuwe democratie		121
4.1.	Inleiding	121
4.2.	De vader van de Constitutie: Hugo Preuß	122
4.3.	De constitutionele conventie	124
4.4.	Federatie of eenheidsstaat?	126
4.5.	De democratische staatsvorm	129
4.6.	De regering	133
4.7.	De Rijkspresident	133
	4.7.1. De grondlegger van het instituut van de Rijkspresident: Max Weber	135
	4.7.2. <i>Checks and balances</i> binnen het democratisch systeem	143
4.8.	Grondrechten en de verzorgingsstaat	146
4.9.	Conclusie	147
Hoofdstuk 5. Hans Kelsen: legaliteit als basis van de rechtsorde		151
5.1.	Inleiding	151
5.2.	De positivistische democraat	153
5.3.	Kelsens <i>Reine Rechtslehre</i>	154
5.4.	Kelsens democratieopvatting: democratie als ideaal van vrijheid	161
5.5.	Kelsen over constitutionele toetsing	170
5.6.	Het vrijheidsideaal in Kelsens democratieopvatting	174
5.7.	Democratie en relativisme	177
5.8.	De formele en materiële democratie	179
5.9.	Conclusie	182
Hoofdstuk 6. Carl Schmitt: de onvermijdelijke vijand		185
6.1.	Inleiding	185
6.2.	Democratische dictatuur of dictatoriale democratie?	187
6.3.	Het belang van de uitzondering: een politieke theologie	190
6.4.	De crisis van de parlementaire democratie	194

6.5.	De tweede fase van het werk van Schmitt: pijlen richting de liberale democratie	197
6.6.	Het vriend/vijand-onderscheid	200
6.7.	Legaliteit en legitimiteit: de waarheid zal zich wrekefn	206
6.8.	De hoeder van de constitutie	210
6.9.	Conclusie	213
Hoofdstuk 7. Rudolf Smend: de integrerende waarde van de democratie		217
7.1.	Inleiding	217
7.2.	Democratische integratie	219
7.3.	Smends democratieopvatting	225
7.4.	Smend over democratie en grondrechten	231
7.5.	Integratie als belangrijk aspect van politieke theorie	233
7.6.	Het wezen van de constitutie	239
7.7.	Dworkin en Smend: waarden in interpretatie	244
7.8.	Conclusie	246
Hoofdstuk 8. Hermann Heller: de vorming van een waardengemeenschap		249
8.1.	Inleiding	249
8.2.	Socialisme en nationalisme	251
8.3.	De crisis van de staatstheorie in de Weimarrepubliek	254
8.4.	De staatstheorie en de Staat volgens Heller	257
8.5.	De Staat en het recht	260
8.6.	Democratie aan de basis van homogeniteit	265
8.7.	Het fascisme als schijnoplossing	268
8.8.	Conclusie	271
Hoofdstuk 9. Slotbeschouwing: het veelkoppig Weimarspook		275
9.1.	Inleiding	275
9.2.	De feitelijke realiteit	275
9.3.	Het almachts- karakter van het rechtspositivisme	277
9.4.	De Weimargrondwet: de juridische werkelijkheid	278
9.5.	Hans Kelsen: vergaande nadruk op de legaliteit van de rechtsorde	280
9.6.	Carl Schmitt: transcendente beslissing en soevereine almacht	281
9.7.	Rudolf Smend en Hermann Heller: een immanente democratieopvatting	283
9.8.	Conclusie	285

English summary: The ghost of Weimar. A democracy in crisis	289
Selecte bibliografie	293
Curriculum vitae	321